

מכות ט

שווערד

1. ריטב"א על מסכת מכות דף ט/א

אלמא גר תושב כותי הוא. ג' לשונות נאמרו בכותים גר תושב וכן נח וכותי. גר תושב הוא שקבל בב"ד של ישראל לקיים שבע מצות שנצטוו בני נח כדאיתא בע"א וזוה מותר להתיישב בינינו ולזה נקרא תושב. וכיון שקבלן בב"ד הוא נקרא בשבע מצות אלו מצווה ועושה וכי הא אנו מצווין להחיותו כדכתיב וחי אחיך עמך ואין צריך לומר שאסור לנו לגרום לו שום קטלה וכ"ש להורידו לבור. ובן נח הוא שלא קבלם בב"ד אלא דקים [לן] שמקיים אותם מעצמו והוא נדון במי שאינו מצווה ועושה מדכתיב עמד וימודד ארץ ראה ויתר גוים כדאיתא בב"ק וע"ז. וכי הא אין אנו מצווין להחיותו וגם אין לנו להורידו בידים ולא לגרום בו שום קטלה כיון דסוף סוף עושה אותם שאף שאינו מצווה ועושה שכר יש לו קצת כדאיתא התם. וסתם כותי הוא שאינו זהיר לקיים שבע מצות. וכי הא מותר להורידו לבור במקום דליכא איבה או לגרום לו הריגה כל היכא דנקיט שום עילה ...

2. רמב"ם יד החזקה - הלכות מלכים פרק ח

(יא) כל המקבל שבע מצות ונוזהר לעשותן הרי זה מחסידי אומות העולם ויש לו חלק לעולם הבא והוא שיקבל אותן ויעשה אותן מפני שצוה בהן הקב"ה בתורה והודיענו על ידי משה רבינו שבני נח מקודם נצטוו בהן אבל אם עשאן מפני הכרע הדעת אין זה גר תושב ואינו מחסידי אומות העולם ולא מחכמיהם:

3. ריטב"א על מסכת מכות דף ט/א

א"ל רבא ולא ק"ו הוא וכו'. נראין דברים דרב חסדא ורבא בהא פליגי דרב חסדא סבר דרך עליה דפטר רחמנא לדידן מגלות הוא מפני שהוא קרוב למזיד וכיון דכן בגר תושב נהרג ורבא סבר דדרך עליה משום דאנוס הוא פטריה רחמנא ולא הוצרך התלמוד לפרש טעמייהו במחלוקת זו משום דממילא משמע מתוך דבריהם ובאומר מותר דבריהם בהפך דלרב חסדא אומר מותר אנוס ולרבא קרוב למזיד וכדאיתא בסמוך ולהכי מוקים רב חסדא קרא בדרך עליה ולרבא מוקים לה באומר מותר....

4. ריטב"א על מסכת מכות דף ט/א

לא בידי שמים. פ"א ואע"ג דבדידן אנוס פטור אף בידי שמים לגבי בני נח אינו כן א"נ דהכא ידע ביה קודשא בריך הוא דקרוב למזיד היה יותר מאומר מותר בעלמא:

5. ערוך לנר על מכות דף ט/ב

אכן צ"ע ת"ק ור"ש במה פליגי, ובאמת מ"ט דת"ק דס"ל ששונא אינו גולה היכי דודאי הרג שלא לדעת, וי"ל, דת"ק ור"ש לשיטתם אזלי, דבב"מ (דף קט"ו) פליגי ר"י ור"ש, דר"י לא דריש טעמא דקרא היכי דלא כתיב הטעם ור"ש דריש טעמא דקרא, ע"ש, וא"כ הכא נמי כתיב בלא איבה ולא אויב לו למעט שונא כדאמרין לעיל, ולכן ר"ש דרש טעמא דקרא דמיעט שונא משום דמסתמא מכח שנאה עשה ומזיד הוא, ולכן היכי דודאי שלא לדעת הרג גולה, אבל ת"ק לא דרש טעמא דקרא וכסתמא דמתניתין בב"מ (שם), ולכן לא חילק וס"ל דשונא אינו גולה אפילו היכי שודאי לא לדעת הרג:

6. משך חכמה על במדבר פרק לה פסוק כח

(כח) כי בעיר מקלטו ישב עד מות הכהן הגדול כו' - ...הא דאין ערי מקלט שבעבר הירדן קולטין עד שיופרשו כולן (מכות ט:), נראה חזקא שלא יברחו הרוצחים מא"י לחו"ל, ועוד דרוצח שגולה מקוה תמיד שמא ימות הכהן המשיח ויצא במיתתו, אבל הלא אמר השי"ת שאלעזר יהיה בחלוקת הארץ (לעיל לד, יז) ונמצא דהרוצח מיואש לחזור עד התנחל הארץ, לכן בכה"ג שלא יהיה לו תקוה לשוב תיכף לא אמרה תורה לגלות. ודו"ק.

7. רמב"ן על במדבר פרק לה פסוק יד

את שלש הערים ואע"פ שבארץ כנען תשעה המטות וכאן אינם אלא שנים וחצי, השוה מנין ערי מקלט שלהם, ... ואני תמה, כי על דעת רז"ל (מכות י) הכתוב שאמר (לעיל פסוק ו) ועליהם תתנו ארבעים ושנים עיר, כולם למקלט צוה בהם, והנה היו מהם בארץ כנען ל"ו ערים ובעבר הירדן ו' וכולן קולטות לדעת רז"ל והנה היו המקלטים לכל ארץ ישראל ביושר והשויה, כי ארבע ערי מקלט יגיעו לשבט, גם חשב שבט מנשה בארץ כנען מפני שרובו שם היה ואולי בערי המועדה ריבה ה' בעבר הירדן לכבוד משה, שיבידיל הוא חציין, אבל בכללן במדה ובמנין היו....

8. ספר פנים יפות על במדבר פרק לה פסוק יד

את שלש הערים וגו', פירש"י אע"פ שבארץ כנען תשעה שבטים וכאן אינו אלא שני שבטים וחצי, משוה מנין ערי מקלט שלהם משום דבגלעד נפישו רוצחים, והוא מדברי חז"ל [מכות ט ע"ב] וכתב הרמב"ן ואני תמה והלא כל מ"ח ערי הלויים היו קולטות וכו', ולענ"ד אין לדמות מ"ב ערי הלויים לו' ערי מקלט, כי ערי הלויים היה מיוחד ללויים להיות שלהם מוכרין לעולם וגואלים

לעולם, אלא שהיה להם מעלה זו שהיו קולטות את הרוצה, אבל פשיטא שאין הלוי נדחים מעריהם מפני דירת הרוצה אם לא היה להם מקום לדור, ל"מ למ"ד [שם יג.] שהיה מעלים שכר ללוים אלא אפילו למ"ד שלא היה מעלים שכר, היינו אם היה להם מקום פנוי לדור אע"פ שהיה הלוי יכולין להשכיר לשאר ישראל הם קודמים, אבל לכ"ע אין הלוי נדחים מפניהם שלא היה המקום מיוחד לרוצחים, תדע דבשם ערי מקלט כתיב שש ערי מקלט תהיינה, ואחז"ל [שם י.] שלא היה להם חומה סביב, וכתיב בערי מקלט תכין לך הדרך ושלת וגו', שיהיה משולש למען ינוס שם הרוצה מפני שהם היו מיוחדים למקלט, אלא שהלויים היו דרים שם בשעה שאין שם רוצחים, אבל הרוצה דוחה את הלוי מפני שהוא מיוחד לרוצחים, ושפיר מקשה למה יחוד שלשה בעבר הירדן כמו בכל ישראל, כי היה די באחד ויתנו השנים לערי הלויים...

9. רמב"ם יד החזקה - הלכות רוצח ושמירת נפש פרק ה

(ח) כשמשביבין אותו מוסרין לו שני תלמידי חכמים שמא יהרגנו גואל הדם בדרך ואומרין להם אל תנהגו בו מנהג שופכי דמים בשוגג בא מעשה לידו:

10. ספר קצות החושן סימן ב ס"ק א

ולשון הרמב"ם בפ"א מהל' רוצח הל"ה זה לשונו: רוצח שהרג בזדון אין ממיתין אותו העדים ולא הרואים אותו עד שיבא לבית דין וידונוהו למיתה ע"ש לא מיירי מדין גואל הדם וביארו בפ"ו דכל שהיה קרוב לפשיעה אפילו אין בו מיתת בית דין רשות ביד גואל הדם. אלא דבזמן הזה יש להסתפק אי שייך דינא דגואל הדם כיון דעכ"פ בעינן קבלת עדים להודיע אמיתת הדבר שהרגו הרוצה ואנן הדיוטות אנן ואין אנו רשאים לקבל עדות נפשות, והא שכתב הרמב"ם בעד אחד פירש בכסף משנה דהיינו עדות מיוחדת. או אפשר כיון דלדעת הרמב"ם אפילו הכחישו עצמם בבדיקות נמי רשות ביד גואל הדם וכמ"ש בכסף משנה שם ועיקר שלמדוהו דלא גרע מהורג שלא בכוונה אם כן גם אנו למידין בזמן הזה דלא גרע מהורג שלא בכוונה וצריך עיון:

11. רמב"ן על מכות דף ט/ב

בגלעד שכיחי רוצחין. אי קשיא לך והא לא גלו אלא שוגגין, איכא למימר רמאין היו ומראין עצמן כשוגגין, הילכך מרבינן להו ערי מקלט כדי שיהיו קולטות את כולם לפי שאין אנו יודעין איזה בשוגג ואיזה במזיד:

12. ריטב"א על מסכת מכות דף ט/ב

בגלעד שכיחי רוצחין. וא"ת וכיון דמזידין הם ערי מקלט למה וי"ל דרמאין היו ופעמים שמזידין ומראין עצמן כשוגגין הלכך מרבינן להו ערי מקלט לפי שיהיו קולטות את כולם ואח"כ נבחין איזה שוגג ואיזה מזיד דאי אפשר שלא יהיו לפעמים ביניהם שוגגין:

13. חזקוני על במדבר פרק לה פסוק יד

את שלש הערים - משום דבגלעד נפישו רוצחים כדכתיב גלעד קרית פועלי און עקובה מדם כלומר אף ההורגים במזיד גולים לערי מקלט ולפיכך צריכים היו אותם שבגלעד לערי מקלט בשוה לאותה שבארץ כנען כדתנן במכות בראשונה אחד שוגג ואחד מזיד גולה לשם...

14. פרוש הט"ז על התורה - במדבר פרק לה פסוק יד

את שלש הערים כו' משום דבגלעד נפישו רוצחים. רבים מקשים הא אין ערי מקלט אלא להורג בשוגג, ומתמצים תירוץ. והתוס' מתמצים לפי שהורגים מזיד הקב"ה מזמנן לפונדק אחד כדלקמן. ולי נראה לתרץ ע"פ הגמרא פרק אלו הן הגולין (דף ט') תניא ר' יוסי בר יהודה אומר בתחילה אחד שוגג ואחד מזיד מקדימין לערי מקלט וב"ד שולחין ומביאין אותם משם מי שנתחייב מיתה הרגוהו ושנאמר ושלחו זקני עירו ולקחו אותו משם ומי שלא נתחייב פטרוהו ומי שנתחייב גלות מחזירין אותו...

15. תפארת ישראל [עייני שם]

[בגלעד ממילא שהגואלי הדם הם רוצחים, ולכן צרכים הרבה ערי מקלט כדי שינוס ההורג בשוגג]

16. ספר גור אריה על במדבר פרק לה פסוק יד

ג] דבגלעד נפישו רוצחים. וקשה, והלא ערי מקלט לא נעשו אלא לשוגגים (מכות ז.), ולא שייך ד'נפישו' שוגגים (קושית הרמב"ן). ותירץ הרמב"ן, כי היו הרבה מזידין, ומדמין עצמן שוגגים, ולכך הרבה היו גולים לשם בשביל שהיו מראים עצמם שוגגים, ולפיכך נתן הכתוב הרבה ערי מקלט בשביל אותן שהיו שוגגים גמורים, מאחר שהרבה נקלטים לשם. ולא יספיק תירוצך זה, שיותר ראוי שלא להוסיף ערי מקלט, שאז לא יהרגו במזיד ויאמר שוגג היה, שלא יהיה לו מקום לגלות לשם: ואחי מוהר"ר סיני מפראג נטריה רחמנא ופרקיה תירץ, כי בכל מקום יש שוגגים, ואין עדים מעידים בו שיגלה עליו לערי מקלט, ולכך אין הרבה רוצחים גולים. ואף על גב שדרשו חכמים (מכות י ע"ב) כאשר יאמר משל הקדמוני "מרשעים יצא רשע" (ש"א כד, יג), משל לב' בני אדם, אחד הרג שוגג ואחד הרג במזיד כו', מכל מקום אין נמצאים הורגים במזיד כל כך - שיזדמן להם

הורגים במזיד שיגלו על ידם, ולכך יש הרבה רוצחים שאינם גולים. אבל בגלעד דנפיש רוצחים, כל שעה יוכל להזמין אל השוגג אחד שהרג במזיד, ויהיה הורג אותו ויגלה על ידו. ולכך היה צריך ערי מקלט יותר בגלעד - לשוגגין - ממקום אחר, שכל שהרג שוגג צריך לגלות, אף על גב שאין עדים, על ידי שיזמן אותם לפונדק אחד. נמצא שבזה המקום הרבה גולים. ונכון הוא מאד פירוש זה: **אבל נראה לי כי כל שוגג היה לו להיות נזהר שלא יהרוג, ולכך חייב גלות, דאם לא כן, למה יגלה, דמה עשה, אלא שהיה לו להיות נזהר שלא יהיה חבירו נהרג על ידו. ובגלעד נפיש רוצחים אותם שהם מזידיים, וממילא לא תמצא אף אחד מהם - אף הטובים שבהם - שהיה נזהר שלא יהרוג חבירו בשוגג. ולפיכך, כמו שתמצא הרבה מזידין שהורגים במזיד, מכל שכן שהיו יותר הרבה שוגגים, שאין נזהרים שלא יבוא על ידם שפיכות דם. ולפיכך היה צריך להרבה ערי מקלט:**

ועוד, דודאי מה שהיו שם הרבה רוצחים, היינו מפני שהמקום גורם, שהיה מגדלת רוצחים לרצוח אנשים, לכך היה מוכן לגדל אנשים הורגי שוגג. כי יש בני אדם מוכנים לדבר מה יותר, והיה המקום מגדל אנשים שעל ידם יבא שפיכת דם - יש במזיד ויש בשוגג, ופשוט הוא:

• **בית הלוי על בראשית פרק ו פסוק ה**

• **ספר חנושי אגדות חלק שלישי עמוד רמת - מסכת סנהדרין (קו)**
ועוד יש לפרש, כי ל"א דאמר שטים שמה היה הגורם המקום, כי יש מקום שהוא מוכן אל החטא יותר. ולכך היה שם המקום שטים כי שם עשו מעשה שטות וזנות. וזה מצד המקום כי המקום היה מוכן לזה כי היה בארץ מואב. כי מואב לא נולד רק שבא האב שהוא לוט על בנותיו, ולכך היו בנותיו של מואב מוכנים לזה, וזה שכתוב ויחל העם לזנות אל בנות מואב...

• **ספר עץ הדעת טוב (פרשת בלק)**
"וישב ישראל בשטים וכו' הכתוב עצמו תמוה כי זה הדור הם דור בניהם אשר קמו אחר דור המדבר ולא מתו להיותם צדיקים גמורים ראויים לירש את הארץ. וכמש"ל על ויבואו כל העדה מדבר צין ואיך חטאו עתה שתי חטאות גדולות עד מאוד שהם זנות גילוי עריות וע"ז בבעל פעור היותר חמורות שבתורה וגם זה קושיא לאלקינו ית' כמה הקפיד על המרגלים הקל מחטא זה ובשתי עבירות אלו לא הקפיד ונתן להם הארץ. לזה בא לספר תוכן המעשה שהי' ועי"כ ייקל העונש מעליהם. ואגב גרר ילמדנו ענין עבירה גוררת עבירה ותחלתה שגגה וסופה ברצון. וז"ש וישב ישראל בשטים ירצה דע לך כי תחלה צדיקים גמורים היו ואינם נקראי' עם סתם אלא בשם ישראל יכונה וז"ש וישב ישראל. ואמנה יש בזה סבות רבות הא' כי המקום גורם וז"ש בשטים ירמוז אל מש"ל כי המים של נחל השטים גורמי' זנות כי עי"כ לעתיד לבא כתיב ומעיין מבית ה' יצא והשקה את נחל השטים לרפואתו מטבעו המוליד זנות וניאוף. ולרמוז לזה נקרא שטים לשלשה סבות. הא' כפשוטו מלשון איש כי השטה אשתו

17. ספר פנים יפות על במדבר פרק לה פסוק כה

עד מות הכהן הגדול, פירש"י שהוא בא להשרות שכינה בישראל ולהאריך ימיהם וכו', ד"א לפי שהיה לו להתפלל וכו', נראה ענינו לפי מה דאיתא בנדרים דף כ"ב דהאי דשחטיה לחבריה וכו' דהאי שעתא דלא עבר ירדנא דכתיב ונתן לך שם לב רגז, **ומזה הטעם אמרו [מכות ט ע"ב] בגלעד שכיחי רוצחים מפני שהוא בעבר הירדן וכל הקרוב קרוב למקדש ה' ששם היא אחדות האמיתי מתמעט לב רגז, לכך כתוב בירושלים [תהילים קכב, ג] עיר שחבורה לה יחדיו ששם נתחברו כל ישראל, וכתיב [שם, שם, ח] למען אחי ורעי אדברה נא שלום בך, והאחדות הזו הוא בא ע"י כהנים לכך הם מברכים את ישראל וישם לך שלום, וכ"ש הכ"ג שהוא החסד שבחסדים והוא המקבל תחילה מהאחדות העליון, וז"ש ר' ישמעאל בברכות [ז]. בכניסתו לבית ק"ק יהי רצון שיכבשו רחמך את כעסך, כיון שהכה"ג הוא משפיע חסד לכל ישראל להסיר מהם לב רגז, הרוצח הזו שנהרג בשביל רציחתו כמ"ש לעיל, חייב מזה הכה"ג שהוא הגורם לגלות ההורג בשוגג כנ"ל...**

18. ערוך לנר על מכות דף ט/ב

שם בגלעד שכיחי רוצחים: ק"ק, דלפ"ז למה לימות המשיח יהיו ג' בעבר הירדן ג"כ כדילפינן מקרא דוהי' כי ירחיב ד' את גבולך וגו' ויספת לך עוד שלש ערים דהיינו לימות המשיח כדאמרינן בירושלמי דפרקין ובספרי פ' שופטים וכן פסק גם הרמב"ם הל' רוצח (פרק ח'), הרי לעתיד לבא בטל יצר הרע כדאמרינן סוכה (דף נ"ב) ולא יהי' עוד הורג במזיד, וצ"ל כיון דכבר היו לצורך ישארו ולא יבטלו, אכן ק"ל לפי מה דאמרינן בפסחים (דף ס"ח) דעולא רמי כתיב בלע המות לנצח וכתיב כי הנער בן מאה שנה ימות ומשני הא בישראל הא בא"ה ע"ש, הרי דבישראל יבטל המיתה לע"ל ולמה יצרך לערי מקלט עוד, וצ"ל דמה דאמרינן דיבלע המות זה דוקא שלא יהי' מיתה טבעי מעצמו ע"י מלאך המות, אבל כשירצח האדם ודאי ימות גם לימות המשיח:

19. ספר מנחת חינוך - מצוה תקכ - אות א

ונראה אף דמלך המשיח יכבוש את כל העולם ויהיה לכל העולם דין ארץ ישראל, כמו שמבואר בר"מ פ"א מתרומות ה"ג ובפ"ה ממלכים ה"ו, דמלך ישראל שכובש מדינות אחרות אחר שכובש ארץ ישראל כולם יש להם קדושת ארץ ישראל, וזה מהספרי [סוף פרשת עקב], ובודאי המלך המשיח כתורה יעשה ויכבוש קודם ארץ ישראל האמורה בתורה ואחרי זה יכבוש בודאי כל העולם, ועל זה אמרו בגמרא עתידה ארץ ישראל שתתפשט בכל העולם, היינו דמלך המשיח יכבוש את כל העולם ויהיה לכל העולם דין ארץ ישראל לכל הקדושות שבארץ ישראל, מ"מ אין צריך להפריש רק עוד שלש ככתוב בתורה, והוא גזירת הכתוב, כי מצד הסברא לא יצטרכו לערי מקלט לעתיד לבא כי רק שלום ואמת וטוב יהיה בימי המלך המקווה במהרה בימינו, רק גזירת הכתוב לעשות המצוה הזאת, וגזירת הכתוב שיהיה סך הכל תשעה, כן נראה. ...